

08•2007
hinta 6 €

zen kuvissa :: arles 2007 :: A. R. Minkkisen työpaja Vilnassa

PIKSELI

kotimainen digikuvauslehti

Kun kameran kanssa työskennellen haluaa tehdä omaa juttuaan, ei tarvita kuin kaksi asiaa: kuvaustaito ja se oma juttu. Tamperelainen Timo Klemola on harrastanut valokuvausta pitkään ja zen-filosofia on hänen juttunsa.

ZEN -KALLIGRAFIAA

Zen-filosofia on kuulunut Timo Klemolan elämänpöörin yli 20 vuotta Rinzi-zenin muodossa. Hän on opiskellut aihetta japanilaisen zenmestari Engaku Tainon johdolla. Taino vieraili Suomessa Klemolan kutsumana ensimmäisen kerran 1980-luvun puolivälissä.

Kameran kanssa työskentely on vähän yli viisikymppiselle Klemolalle vielä vanhempaa perua kuin zen-filosofia. Kuvaamis-harrastus haki uomiaan 1970-luvun lopulla ja sai kantavuutta Canon AV-1 -kameran hankinnan myötä. Tämä kamera oli Timo Klemolan käytössä digijärkkärin hankintaan asti, yli 20 vuotta sekä.

– Opiskeluaikana harrastin paljon mustavalkokuvien ottamista ja niiden tekemistä omassa kotipöörissä. Suurenuskone on kuitenkin ollut jo pitkään ullakolla. Suurin syy sen sinne siirtymiseen on koko ajan kasvanut kiinnostukseni filosofiaa ja etenkin zen-filosofiaa sekä erilaisia itämaisia kampaailulajeja ja niiden filosofisia taustoja kohtaan, kertoo Timo Klemola.

Timo Klemola on filosofian tohtori ja hän työskentelee Tampereen yliopiston filosofian yksikössä. Vuonna 1998 hyväksytyn väitöskirjan aihe on: Ruumis liikkuu – liikkuuko henki? Hänen filosofisen ajattelunsa ja tutkimuksensa keskeisiä teemoja ovat muun muassa liikunnan filosofia, etiikka, elämäfilosofia ja fenomenologia, joista viimeksi mainittu sivuaa zen-filosofian perusasioita. Fenomenologisessa ajattelussa pyritään tutkimuksen keinoin hahmottamaan ja tuomaan esiin tietoisuuden rakenteita havaintokokemuksissa. Zenissä painopiste on hermistää aisteja todellisuuden eri tasoille.

YKSI VIIVA, YHDISTYVÄ VIIVA

– Olen itse yrittänyt etsiä omaa valokuvauksellista tyyliäni pitkään, mutta etsintä ei ole tuonut tulosta. Mutta tänä kesänä, juhannuksen tienoilla, kun kamerani kenno oli taas palamassa miltei karrelle, tapahtui jotakin. Sain eräänlaisen valokuvauksellisen ”valaistumisen”. Aluksi on kuitenkin pysähdyttävä edes lyhyesti taustoihin, toteaa Klemola. Sitä ennen hän ei suostu tarkentamaan oivallustaan kalligrafisesta valokuvauksesta.

– Olen tehnyt lähes kaikki filosofiset työni kehon käytön ja liikunnan filosofias-ta. Olen tutkinut paljon erilaisia kehollisia taitoja ja niiden filosofista luonnetta. Olen

myös pienen ikäni tutkinut ja opettanut erilaisia itämaisia kamppailutaitoja: karatea, tai-jita ja yi quania. Itämainen filosofia on minun alani ja kiinnostukseni kohde. Sen myötä päädyin myös harjoittamaan Rinzai-koulukunnan zen-buddhalaisuutta.

Valokuvaustapa, josta Timo Klemola kertoo, liittyy oleellisesti hänen edellä toteamiinsa seikkoihin. Hänen oivalluksensa oli se, että kameraa on mahdollista käyttää kalligrafiasiveltimen tavoin. Kalligrafia ja kalligrafiset harjoitukset ovat erottamaton osa zen-filosofiaa.

– Tämä voi olla vaikeasti ymmärrettävä lähtökohta meidän kulttuurissamme, missä ei ole elävää kalligrafiaperinnettä. Japanilaisessa, zen-kulttuurin leimaamassa maailmassa asia on toisin. Japanin kieltä piirretään, koska merkit ovat kuvamerkkejä. ”Shodo” tarkoittaa Japanissa kirjoittamisen taitoa, siveltimen tietä. Japanista löytyy myös erityinen shodon zen -koulukunta – Hitsuzendo, jossa kalligrafian opiskelu aloitetaan yhden viivan piirtämisestä. Toinen yleinen piirrettävä kuvio on ympyrä.

YKSEYDEN SYMBOLI

Ympyrä on yleismaailmallinen symboli ja erityisen käytetty zen-kalligrafiassa. Zenissä niin aloittelijat kuin mestaritkin piirtävät näitä ympyröitä – jatkuvasti harjoitellen

– Ympyrä kuvaa tyhjää mieltä, joka ei takerru mihinkään muotoihin, ei sisäsiin eikä ulkoisiin. Se on mieli, joka virtaa hetken mukana takertumatta meneeseen tai kiinnittymättä tulevaisuuteen. Se on mieli, joka on vapaa illuusiosta, selvittää Klemola kalligrafian merkitystä zen-filosofialle.

– Ympyrä on myös ykseyden symboli. Zenissä pyritään eroon sellaisesta erotteluvasta minuudesta, egosta, joka jakaa todellisuuden aina kahtia, hyvään ja pahaan, subjektiin ja objektiin, minuun ja maailmaan. Mieli, joka on vapaa ja tyhjä, ei elä näissä erotteluissa, vaan pyrkii näkemään todellisuuden ykseyden.

Timo Klemola on työskennellyt kymmenen vuotta myös pekingiläisen, yi quan -kamppailutaitoa opettavan Zhang Changwangin johdolla. Zhang on myös taitava kalligraafikko. Klemolan kodista

löytyy useita hänen kookkaita kalligrafiatöitään.

Klemolan mielestä tärkeintä on se, että kiinalaiset näkevät yi quan ja kalligrafian välillä selkeän yhteyden. Yi quanin opettajat harrastavat paljon myös kalligrafiaa, koska sen liiketoistoissa harjoitellaan hyvin herkkää, koko kehon käyttöä ja liikettä. Samoja periaatteita voidaan suoraan soveltaa kuvamerkkien piirtämiseen. Yi quanissa harjoitellaan myös paljon ympyrän muotoisia liikkeitä ”mielen nyrkkeilyä” toteutettaessa.

KAMERA OSAKSI KEHOA

Kun siirrymme kalligrafiseen valokuvaamiseen, palaa Klemola tutkijan ja tiedemiehen otteella monesti työskentelynsä perusteisiin. Samalla hän kertoo monipuolisesti vain muutaman kuukauden ikäisestä työskentelytavastaan, joka on vienyt miehen mennessään.

– Yritin löytää omaa kuvaustyyliäni pitkän valotuksen avulla, koska pitkä valotus tekee mahdolliseksi kameralla maalaamisen. Etsin nimenomaan maalauskellista tyyliä, jatkaa Klemola siirtyessään valokuvausteemaan.

– Tein paljon erilaisia kokeiluja tutkien valotusaikoja ja eri kuvauskohteita käyttäen erilaisia kameran liikkeitä. Lähtökohtanani oli kameran liike. Se tuntui luontevalta. Hiljalleen ympyräliike alkoi tulla näissä kokeiluissa esiin. Ympyrän mukaan tulo kuviin on mielestäni luonteva jatkumo omalle työskentelylleni sekä zen-kalligrafian että yi quanin parissa.

– Ensimmäiset onnistuneet kuvat syntyivät niin, että käytin juhannusruusun terälehteä ikään kuin kalligrafiasiveltimen kärkenä. Asetin valkoisen terälehdän erilaisille taustoille ja piirsin kameralla ympyräliikkeen. Pidin kameran tukevalla otteella päätäni vasten ja tein ympyräliikkeen koko kehollani. Tulokset olivat mielenkiintoisia.

– Opin heti, että kameran on oltava kiinteä osa kehoani, aivan kuin perinteisessä siveltimellä tehtävässä kalligrafiasa. Samoin liikkeen on synnyttävä koko kehosta. Myös mielentila vaikuttaa lopputulokseen. Ympyrä pitää tehdä yhdellä virtaavalla liikkeellä uloshengityksen kannattelemalla. Tekniikka on kaikilta

osin samaa kuin perinteisessä zen-kalligrafiasa, paitsi että siveltimen korvaa kamera.

HETKEN MIELENTILA

– Koko keholla tehty ympyrä ei ole teknisesti helppo saada aikaan. Olen harjoitellut sitä yi quanissa miltei päivittäin kymmenen vuotta. Silti puhtaana muodon piirtäminen kennolle on vaikeaa. Tätä tekniikkaa ei voisi toteuttaa filmikameralla, koska palaute pitää saada välittömästi. Virheet pitää pystyä korjaamaan heti. Liikkeen on pystyttävä niin kauan lihasmuistissa, että sitä pystyy vielä hienovaraisesti muuttamaan.

– Zen-ympyrän piirtäminen siveltimellä, kuten myös kameralla, vaatii oikeanlaista mielentilaa – tasapainoa, tyhjää mieltä. Liikkeen on vain annettava tapahtua. Joinakin päivinä, kun en ole oikeassa mielentilassa, saatan ottaa 200–300 kuvaa, jotka kaikki ovat epätyytyttäviä.

– Zenissä opetellaan läsnäoloa tässä hetkessä, kaikkia aisteja käyttäen. Jokainen hetki pyritään kohtaamaan uutena ja purkamaan se menneisyyden ja tulevaisuuden painolasteista. Zenin perinteisissä taidoissa pyritään samaistumaan tekemisen prosessiin.

– Kun piirrät viivaa täysin keskittyneesti siveltimellä, mitään muuta ei ole kuin se hetki, jossa sinua, sivellintä ja paperia ei voida erottaa toisistaan. Tai ihan yhtä hyvin: kameraa, sinua ja ruusun terälehteä ei voi erottaa toisistaan. Kun tämä toteutuu, syntyy myös harmoninen lopputulos.

UNIIKKIA?

– Saatuaani zen-ympyrän toimimaan siirryin kuvaamaan samalla tavalla muita kohteita. Eräässä zen-harjoituksissa luettavassa tekstissä kehoitetaan menemään ”perille toiseen rantaan”. Se antoi minulle idean kuvata kehittämälläni tekniikalla veneitä ja laitureita ja järvimaisemia.

– Tulos oli itselleni erittäin rohkaiseva. Koen, että näin syntyy impressionistinen maalaus, johon piirtyy useita zen-ympyröitä. Kuvissa zen-ympyrät ikään kuin levittäytyvät maisemaan. Vaalea kohde tai valon heijastuma toimii siveltimen kärkenä. Ykseyden symbolin piirtäminen luontoon tuo kuviin oman symbolisen tasonsa. Kuvat ovat eräänlaisia impressionistisen maalauksen ja zen-kalligrafian amalgaameja.

Perinteiset kalligrafiatyöt signeeraataan tekijän leimalla. Myös Timo Klemola signeeraa omat työnsä tällä tavoin. Hän on tehnyt oman leimansa kuvaamalla yi quan -todistuksestaan oman nimensä kiinalaiset karakterit. Merkkeihin on Photoshopissa piirretty vapaalla kädellä kehykset.

– Haluan näillä signeerauksilla yhdistää itseni vahvasti ja tietoisesti sekä kalligrafian että yi quanin perinteeseen. Ilman näitä kahta lähtökohtaa en olisi koskaan keksinyt tätä ideaa.

– Luova prosessi ja kokeilut jatkuvat, vakuuttaa Klemola.

Yksi hämmästyttävempiä piirteitä tämän haastattelun kokonaisuuteen liittyen on se, ettei edes Japanista – kalligrafian ja kameroiden kotimaasta tunnu löytyvän kovallakaan googlettamisella kehtään vastaavan tekniikan käyttäjää tai soveltajaa.

